

YAVUZ VE MİDİLLİ KRUVAZÖRÜ

**Irmak KARABULUT
YILDIRIM**

Goeben, 12 Ağustos 1909'da Hamburg'da bulunan Blohm & Voss tersanesinde kızağa konulmuş ve 28 Mart 1911'de denize indirilmiştir. 2 Temmuz 1912'de ise Alman donanmasına katılmıştır. Ortalama 23 bin ton ağırlığındaki gemi 10 adet 28 cm, 12 adet 15 cm ve 12 adet 8.8 cm'lik topa sahiptir. Dizayn hızı 25.5 knottur. Boyu 186 metre, eni 29.5 metredir.

Breslau kruvazörü, Vulcan tersanesinde kızağa konulmasının ardından 16 Mart 1911'de denize indirilmiş, 10 Mayıs 1912'de Alman İmparatorluk Donanması'na katılmıştır. 4.570 ton ağırlığındaki gemi 12 adet 10.5'luk top, 2 torpido kovani ve 27,6 knot hıza sahiptir. Tam boyu 138.7 metre, genişliği ise 13.5 metredir.

Akdeniz'de güç unsuru olmak isteyen Almanya tarafından Akdeniz Filosunda görevlendirilen Goeben, Balkan Savaşları devam ettiği dönemde oluşturulan çok uluslu filo ile birlikte Kasım 1912'de İstanbul'a gelmiştir. Breslau ise Akdeniz Filosunda vazifelendirilerek Akdeniz limanlarına gönderilmiş, Balkanlardaki uluslararası filolarda görev yapmıştır. Akdeniz Filosu Ekim 1913'te Wilhelm Souchon'un komutası altına girmiştir. 15 Mayıs 1914'te Goeben İstanbul'a yeniden ziyaret gerçekleştirdiği sırada

gemi personeli Taşkışla yangınının söndürülmesinde görev almıştır.

28 Haziran 1914'te Avusturya-Macaristan veliahdının Saray Bosna'da suikasta uğramasının ardından Avrupalı devletler kısa bir süre içerisinde savaşa tutuşmuşlardır. Ülkenin parçalanmaması adına iki ittifak bloğundan birine katılmaları gerektiği düşüncesindeki Osmanlı Devleti'nin yöneticileri, 2 Ağustos tarihinde Almanya ile gizli bir ittifak anlaşması imzalamışlardır. 3 Ağustos'tan itibaren geçerli olmak üzere Osmanlı Devleti genel seferberlik ilan etmiş aynı zamanda silahlı tarafsızlığını duyurmuştur.

Savaşın patlak vermesi ile Akdeniz'de sıkışıp kalan Goeben ve Breslau Kuzey Afrika'dan Fransa'ya asker taşınması işini bozmak amacıyla 4 Ağustos'ta Cezayir limanlarını bombalamışlardır. Osmanlı Devleti ile ittifak anlaşmasının yapılmasını takiben Karadeniz'de Osmanlı donanmasının kabiliyetini arttıracak ön görülen gemiler Alman Deniz Kuvvetleri Komutanlığından İstanbul'a gitme emrini almışlar ve rotalarını Boğazlara çevirmişlerdir. Bu süreçte Alman gemileri İngiliz Akdeniz Donanması'na mensup gemiler tarafından takip edilmiştir. Alman gemilerinin Adriyatik'e gideceği, yeniden Fransız taşımacılığını baltalayacağı fikrinde olan İngiliz Filosu sayıca çok olmakla birlikte Goeben'i üstün güç olarak nitelendirmiş ve gemiye ateş açma konusunda çekimser davranmıştır. Goeben ve Breslau'nun Osmanlı Devleti'ne

davet edilmeleri İstanbul'da te-reddüte neden olmakla birlikte 6 Ağustos'ta Almanya'nın Türk tarafına savaş sonrası somut kazanımlar sağlayan güvence vermesi ardından anlaşma sağlanmıştır. Akdeniz'de İngiliz ve Alman Filosu arasında gerçekleşen kovalamacanın ardından Avusturya donanmasından da yardım almadan onlarca müttefik gemisinin elinden kurtulan iki gemi 10 Ağustos tarihinde Enver Paşa'nın emri ile Boğazlardan içeri girmiştir.

İngiltere, 3 Ağustos tarihinde İngiliz tezgahlarında üretilen Reşadiye ve Sultan Osman adı verilen gemilere el konduğunu resmen Osmanlı Devleti'ne bildirmiştir. Goeben ve Breslau'nun Boğazlardan girişi ardından İngilizler tarafından el konulan gemilere karşılık iki Alman gemisinin satın alındığı duyurulmuş, 16 Ağustos 1914 tarihinde gemilere Türk bayrağı çekilmiş, Goeben savaş kruvazörü "*Yavuz Sultan Selim*", Breslau hafif kruvazörü ise "*Midilli*" adını almıştır. Yavuz ve Midilli Türk donanmasına katılmakla birlikte gerçekte sadece isim ve bandıraları değişmiş, tüm savaş boyunca kendi personelleri tarafından yönetilmişlerdir.

Alman gemilerinin Osmanlı Devleti'ne gelişleri ertesi Almanya, Osmanlı Devleti'ni savaşa sokmak için harekete girişmiştir. Amiral Souchon 9 Eylül 1914'te Donanma Birinci Komutanlığına atanmış, içlerinde Yavuz ve Midilli'nin de bulunduğu gemilerden bir filo oluşturmuş, söz konusu gemilerden oluşan Türk donanması tatbikat amacıyla ey-

lül ayında küçük gruplar halinde Karadeniz'e çıkmışlardır. Ekim ayı içerisinde de donanma çeşitli kerele Karadeniz'de talim yapmış, Ekim sonunda donanmanın Karadeniz'e toplu olarak çıkması ve Rusya'ya savaş ilan edilmeksizin saldırıda bulunulması kararlaştırılmıştır. Bu karar doğrultusunda içlerinde Yavuz ve Midilli gemilerinin bulunduğu Türk donanması 27 Ekim 1914 tarihinde denize açılmış, 29 Ekim'de Rus limanlarını bombalamışlardır. Sivastopol'ü bombalamakla görevlendirilen Yavuz sahil tahkimatlarını bombalamakla birlikte isabet almaktan kurtulamamıştır. Dönüşte Rus muhripleri ile karşılaşan Yavuz bu muhripleri geri çekilmeye yöneltmiş Prut isimli mayın gemisini batırmıştır. Midilli Novorossisk'i bombalama ile görevlendirilmiş, liman tesislerini hasara uğratmayı başarmıştır. Osmanlı donanmasının bu saldırısı İtilaf Devletleri'nin Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmeleri ile sonuçlanmıştır.

Yavuz ve Midilli gemileri, Birinci Dünya Savaşı süresince Karadeniz'de faaliyette bulunmuşlardır. Çoğu zaman Yavuz gemisinin denize açılması Rusya'nın çekinmesi için yeterli olmuştur. Yavuz muharebe kruvazörünün Osmanlı'nın elinde bulunması Rusya'ya karşı Türk tarafına Karadeniz'de üstünlük kazandırmakla birlikte ilerleyen süreçte Rus donanmasına yeni katılan gemiler bu üstünlüğün Rusya lehine bozulmasına neden olmuştur. Bu süreç boyunca Türk donanmasının en güçlü savaş gemisi olan Yavuz'un tehlikeye atıl-

mamasına özen gösterilmiş, bu nedenle gemi kesin sonuçlu bir muharebeye girmemiştir. Yavuz Birinci Dünya Savaşı sürecinde birkaç kez Rus ana kuvvetiyle tek başına karşılaştığı gibi, kruvazörlerin harekâtını desteklemek, düşman kıyılarına akında bulunmak, nakliyatı korumak, kısıtlı ölçüde de olsa nakliyatı kendisi yapmak gibi çeşitli görevlerde bulunmuştur. Midilli de askeri malzeme ve personel nakliyatını gerçekleştirmek, nakliyatı korumak, düşman kıyılarına saldırıda bulunmakla görevlendirilmiştir.

Rusların 6 Kasım'da Zonguldak'ı bombalamalarına karşılık Karadeniz nakliyatı sırasında Midilli'nin Poti limanını bombalaması akabinde Rusların 17 Kasım'da Trabzon'u bombalamaları üzerine Yavuz ve Midilli'nin de içerisinde bulunduğu Türk donanması ile Rus donanması arasında Balıklava ismiyle anılan ilk çatışma gerçekleşmiştir. Midilli'nin ateş altından izlediği muharebede Yavuz birkaç isabet aldıysa da Rus tarafı da hasara uğratılmıştır. 24-25 Aralık'ta Midilli Rus hafif kuvvetleri ile çatışmaya girip Rus gemilerini batırıp, personeli esir alırken Yavuz nakliyatı korumak amacıyla denize açıldığı ve himaye görevini tamamlayıp Boğaz'a döndüğü 26 Aralık tarihinde Rus mayınlarına çarpıp hasar almış ve İstinye'ye çekilmiştir. Bu mayın yarası Yavuz'u güç duruma sokmuştur.

2 Ocak 1915'te refakat görevi ile Boğaz'dan ayrılan Midilli savaş bölgesinde operasyona girilerek 4 Ocak'ta Kerç Boğazı güne-

yindeki liman tesislerini ve ordu mevzilerini bombalamıştır. Yavuz ve Midilli, Nisan 1915'te Odesa'ya yapılan akının örtülmesinde görev almış, Mecidiye'nin de battığı bu harekatta gemiler Rus vapurlarını batırmışlardır. Yavuz, 10 Mayıs tarihinde ise Rus filosu karşında zayıf durumda kalan Numune-i Hamiyyet'in çağrısına gittiği sırada isabet almış, ilerleyen süreçte büyük oranda kömür nakliyatını korumakla görevlendirilmiştir. Rus kuvvetleri ile giriştiği mücadelelerde çeşitli hasarlar alan Midilli de himaye görevini icra ederken 18 Temmuz tarihinde mayına çarpmış ve onarımına alınmıştır.

1916 yılında Yavuz ve Midilli Kafkas Cephesine asker ve birlik nakliyesinde görev almışlardır. Midilli, Birinci Dünya Savaşı yıllarında ilave toparla güçlendirilmiştir. Yavuz, Rus nakliyesini baltalamak amacıyla Temmuz 1916'da Tuapse limanını topa tutmuş, liman tesislerini tahrip etmiştir. Midilli ise ticaret harbi yapmayı üstlenmiş, Tuna ağzı, Sivastopol bölgesi, Rus güzergahı başta olmak üzere çeşitli mevkilere mayın dökmekle görevlendirilmiş ve bu işi başarı ile gerçekleştirmiştir. 1917 yılında Yavuz'un fazla bir faaliyeti olmazken 3 Mart 1918'de Rusya ile imzalanan Brest Litovsk Antlaşması ardından Rusya savaştan çekilmiş dolayısıyla savaş Karadeniz'de son bulmuştur.

Amiral Souchon'un yerine geçen Osmanlı Donanma Komutanlığına atanan Alman Amiral Paschwitz, Çanakkale Boğazı önünde

bulunan Müttefik Kuvvetlere karşı bir harekât hazırlığına girişmiş, Ocak 1918'de İngilizleri İmroz Adası'nda yakalayıp darbe indirmek üzere Çanakkale'den yönetilecek bir taarruz planı hazırlamıştır. Buna göre; Yavuz, Midilli, Muavenet-i Milliye, Basra, Samsun, Numune'den oluşan filo, 20 Ocak 1918'de Çanakkale Boğazı'ndan Ege'ye çıkmışlardır. Yavuz ve Midilli'nin ortak saldırısı ile adadaki tesisler, depolar, akaryakıt istasyonları tahrip edilmiş, düşman monitörleri batırılmıştır. İngiliz mayın tarlalarının tespitindeki eksikler nedeniyle Yavuz ve Midilli mayın tarlasına düşmüşler, Yavuz mayınlı bölgeden kurtulmayı başarırken Midilli batmıştır. Midilli'nin personelinin bir kısmı ise saatler sonra İngilizler tarafından kurtarılmıştır. Yavuz ise Boğazlara yönelmiş, düşman uçaklarının saldırısı altında kalarak Nara açıklarında karaya oturmuştur. Altı gün süren çabanın ardından kurtarılıp Dolmabahçe önüne demirlenmiştir.

Yavuz, Birinci Dünya Savaşı sırasında pek çok kez onarım görmekle birlikte İstanbul'da Yavuz'u taşıyacak ölçüde büyük bir havuz olmadığından havuza alınamamıştır. Ancak 1918'de Ruslarla imzalanan ateşkesin ardından Haziran ayında gemi Sivastopol'de havuza alınabilmiştir.

30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi imzalanmış, Mütareke uyarınca Alman personelin ülkeyi terk etmesi gerektiğinden 2 Kasım 1918'de Yavuz'un Türk donanmasına teslimi gerçekleşmiş ve gemiye Donanma İkinci

Komutanı Amiral Arif'in forsu çekilmiştir. Mütareke gereğince silahsızlandırılan Türk donanması, Yavuz hariç diğer gemileri Haliç'e çekilirken Yavuz büyüklüğü dolayısıyla deniz trafiğini engelleyeceği gerekçesiyle İzmit'e gönderilmiştir. Geminin tüm cephanesi, torpidoları ve top nişangahları çıkartılmıştır. Elektrik ve kalorifer kendisine yanaştırılan bir romörkör tarafından sağlanan Yavuz, İngilizlerin kontrolüne girmiştir. İzmit'in milli kuvvetler tarafından geri alınmasından önceki günlerde, 1921'de Yavuz Tuzla'ya çekilmiş, burada İngiliz harp gemisinin nezaretinde kalmaya devam etmiştir. Ardından Büyükada'nın arkasında bulunan bir ada ile Tavşanada arasına alınmış, 6 Ekim 1923'te Türk ordusu İstanbul'a girdiğinde Moda'da bulunan gemi daha sonra Bebek'e alınmıştır.

Türk ordusunun zaferi ile Yavuz'un kontrolü de İngilizlerden Türklere geçmiştir. Lozan Barış Antlaşmasına ekli "İngiliz, Fransız ve İtalyan Kuvvetlerinin İşgal Etmiş Bulundukları Türk Topraklarının Boşaltılmasına İlişkin Protokol ve Bildiri" ye göre Yavuz ile birlikte savaş gemileri, silahlar, cephaneler ve savaş malzemelerinin Türkiye'ye geri verilmesi kararlaştırılmıştır.

1924 yılında ülkede Bahriye Vekaleti teşkil edilirken, teknik sorunlar içerisinde bulunan Yavuz'un onarımı gündeme gelmiştir. Türk donanmasının komutan gemisi olan Yavuz'un onarımına karar verilmesi ardından onarım için bir yüzer havuzun yapımı da

gerekli görülmüş, havuzun yapılmasını Almanlar üstlenirken geminin onarımını Fransızlar üzerlerine almışlardır. 1926 sonunda yüzer havuzun yapımı tamamlanırken geminin onarımına başlanmıştır. Yavuz'un onarımı sürerken onarım sürecinde suistimal yapıldığı iddiasıyla Bahriye Vekili ve beraberindekiler Divân-ı Âli önünde yargılanmışlardır. 1930 yılında Yavuz'un onarımı tamamlanmış, faal hale gelmiş ve yoğun bir görev periyodu yaşamıştır.

1930 yılında geminin Yavuz Sultan Selim olan adı "Yavuz Selim", 1936 yılında ise "Yavuz" olarak değiştirilmiştir. Yavuz gemisi Atatürk tarafından ilk kez 21 Eylül 1925 günü ziyaret edilmiştir. 1930-1950 yılları arası pek çok deniz tatbikatına katılan Yavuz bu tarihten sonra siyasi ve diplomatik önemi olan çok sayıda görev üstlenmiştir. 23 Eylül 1933'te Yavuz beraberinde iki muhriple Bulgaristan'ın Varna limanına giderek Başbakan İsmet İnönü ve Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras'ı alıp İstanbul'a getirmiş, Türkiye'yi ziyaret eden İngiliz Kralı VIII. Edward başta olmak üzere yabancı devlet adamlarının karşılama törenlerinde yer almış aynı zamanda önde gelen devlet adamları tarafından ziyaret edilmiştir. Kasım 1933'te Sovyet Rusya Mareşalleri, Türk Silahlı Kuvvetlerini ziyaretleri sırasında Yavuz'u da ziyaret etmişlerdir. Haziran 1934'te Yavuz Trabzon'da İran şahı tarafından ziyaret edilmiş ve Şah bu gemide misafir edilmiştir. Kasım 1936'da Yavuz ve beraberindeki gemiler Akdeniz'deki

en büyük deniz üssü Malta'yı ve Pire limanını ziyaret etmiş bu vasıta ile Türkiye Cumhuriyeti politik amaçlı ilk büyük hareketini tertiplemiştir. Malta dönüşü aralık ayında Yunan limanına demirleyen Yavuz, 1 Aralık 1936'da Yunan kralı tarafından da ziyaret edilmiştir. Atatürk'ün vefatının ardından 19 Kasım 1938'de denizlerde yapılacak törende Yavuz, Zafer muhribinden Atatürk'ün naaşını devralmış ve matem topları eşliğinde çeşitli ulusların donanmalarının da katıldığı geçitte yer alarak görevini ifa etmiştir.

Yavuz'un geçirdiği onarımdan sonra uçaksavar silahları sayı ve güç olarak arttırılmış, telsiz, kerteriz aletleri koyularak seyir ve savaş gücü katlanmıştır. II. Dünya Savaşı içerisinde Yavuz komutan gemisi olarak tatbikatlarda yer almış, savaşa hazır tutulmuştur. 5 Nisan 1946'da İstanbul'u ziyaret eden USS Missouri savaş gemisini karşılamakla görevlendirilmiştir.

1950 yılı sonunda Yavuz ihtiyat filoya alınmış, 1954'te Gölcük Deniz Üssünün Poyraz Rıhtımına çekilmiştir. 1957 yılında hizmet dışına çıkartılan Yavuz Makine Kimya Endüstrisine satılmış ve 7 Haziran 1973'te Donanma Komutanlığında düzenlenen tören sonrası sökülüştür. Günümüzde Beşiktaş Deniz Müzesi, Gölcük Donanma Üssü, İmalât-ı Harbiye Müzesi başta olmak üzere Yavuz'dan kalan parçalar sergilenmektedir.

Kaynakça

- Aksakal, Mustafa. *Harb-i Umumi Eşiğinde Osmanlı Devleti Son Savaşına Nasıl Girdi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010.
- Atabay, Mithat. "Osmanlı İmparatorluğu Hizmetinde Breslau (Midilli) Kruvazörü". Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ. 2015, Sayı: 18; 117-129.
- Atabey, Figen. *Karadeniz'de Türk Donanması (Birinci Dünya Harbi ve Milli Mücadele Dönemi)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2006.
- Atabey, Figen. "Yavuz Muharebe Kruvazörü". Atatürk Ansiklopedisi, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/yavuz-muharebe-kruvazoru/?pdf=3266> (Erişim Tarihi: 22.10.2024)
- Bayur, Yusuf Hikmet. *Türk İnkılabı Tarihi*. C.II, K.IV, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1991.
- Bayur, Yusuf Hikmet. *Türk İnkılabı Tarihi*. C.III, K.I, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1991.
- Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi Deniz Harekatı*. C.VIII, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1976.
- Büyüktuğrul, Afif. *Büyük Atamız ve Türk Denizciliği*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1969.
- Gülyüz, Ahmet. *Yavuz ve Midilli*. İstanbul: Denizler Kitapevi, 2007.
- Güvenç, Serhat. *Birinci Dünya Savaşı'na Giden Yolda Osmanlıların Dretnot Düşleri*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2011.
- Hatıralar Cemal Paşa*. Haz. Alpay Kabacalı. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2010.
- Karabulut, İrmak. "İngiliz Arşiv Belgelerine Göre Birinci Dünya Savaşı'nda Goeben/ Yavuz ve Breslau/ Midilli Gemileri." (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2014.
- Koçer, Özdem. *Şanlı Yavuz*. İstanbul: Deniz Basımevi, 2008.
- Lorey, Hermann. *Türk Sularında Deniz Hareketleri*. C.I, Çev.

Sami Tekirdağlı, İstanbul: Deniz Matbaası, 1936.

- Meray, Seha. *Lozan Barış Konferansı Tutanaklar-Belgeler*. İkinci Takım. C.II, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2001.
- Trumpener, Ulrich. *Almanya ve Osmanlı İmparatorluğu 1914-1918*. Çev. İbrahim Tolga Kara, İstanbul: Selenge, 2023.
- Tunaboğlu, İskender. *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Yavuz (Goeben) Zirhlisi*. İstanbul: Deniz Basımevi, 2006.
- Türk İstiklal Harbi*. C.V, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1964.
- Van Der Vat, Dan. *Dünyayı Değiştiren Gemi*. Çev. Ali Cevat Akkoyunlu, İstanbul: Alfa Yayınları, 2013.

Atf

Yıldırım Karabulut, İrmak. "Yavuz ve Midilli Kruvazörü", Çanakkale Savaşları Ansiklopedisi, Ed. Murat Karataş, İstanbul: Çanakkale Savaşları Enstitüsü Yayını (ISBN: 978-605-80897-7-8), 2024.

İrmak Karabulut Yıldırım, "Yavuz ve Midilli Kruvazörü", Çanakkale Savaşları Ansiklopedisi, Ed. Murat Karataş, Çanakkale Savaşları Enstitüsü Yayını (ISBN: 978-605-80897-7-8), İstanbul 2024.